

Klaus Theweleit, Muške fantazije. Prijevod s njemačkog: Vilma i Branko Ožbolt, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1983, I, 234 str.; II, 234 str.; III, 150 str.; IV, 296 str.

Knjiga Klause Theweleit **Muške fantazije** pobuđuje s pravom na reagiranja s gledišta raznih znanstvenih disciplina. Opsežna studija u četiri knjige izmiče nekoj određenoj, prepoznatljivoj znanstvenoj metodi. Metodološku slabost objasnio je autor u razgovoru u povodu prijevoda knjige na hrvatski ili srpski jezik (u Klubu sveučilišnih nastavnika u Zagrebu) kao posljedicu svoje »namjere«, namjernog izmicanja ograničenjima što ih sa sobom donosi dosljedno provođenje jedne znanstvene metode. Mislim da nepridržavanje određene znanstvene metode u ovom slučaju ne proizlazi iz svjesne namjere i odluke, iz namjernog opredjeljenja, koliko se javlja kao posljedica obilja građe koje se rastvorilo pred autorovim analitičkim mišljenjem. Bogatstvo građe rastvorilo se pred autorom u kojeg bih prije svega istakla izuzetan i briljantan smisao za analizu teksta koju daje u obliku sintetičkih zaključaka. Autor je po svom osnovnom stručnom usmjerenju — germanist.

Polazište koje je omogućilo i potaklo na plodonosno ispitivanje građe predstavlja mišljenje o neodrživosti tumačenja prema kojemu je masovnost fašizma posljedica zavaravanja masa pomoću zabluda i laži. Temeljno polazište, ili jedno od temeljnih polazišta u pisanju studije koja bujicom građe izmiče autorovu metodološkom svladavanju, a time i preglednosti za čitaoca, leži u činjenici da su mase željele fašizam (str. 206/I) koji se masovno realizirao i na podlozi široko-popularnog fašističkog ukusa.

Briljantnu analizu književnog ukusa i književnih potreba autor je očitao i na likovnom planu pa se ilustracije u knjizi **Muške fantazije** javljaju kao likovno-književna i

književno-likovna sprega fašističke dioptrije viđenja svijeta.

Književne potrebe nastale kao rezultat takva viđenja pokazuju da je svijet podijeljen ili točnije rascijepljen na muški i ženski, na fašizam i boljševizam. Ženski svijet je također podijeljen, raspuknuo se na aseksualno-brižnu, dobru i čistu majčinsko-sestrinsku polovicu i na erotsko-prijeteci dio koji mora biti uništen. Na primjerima književnih tekstova Klaus Theweleit pokazuje kako i ženski »dobri« dio ne ostaje pošteđen uništavanja, jer je »dobra« žena, stvorena pod fašističkom dioptrijom u književnom ustrojstvu svijeta, lišena tijela i tjelesnosti pa je aseksualno-nesvarna, dok prijeteci »zle« žene dobivaju »zasluženu« kaznu: mlate ih, bičuju i ubijaju; često su to udarci kundakom u usta, ispaljivanjem metka u usta, bičevanje do smrti: »Zaključak bi bio slijedeći: vrše se napadi odnosno umorstva koji simbolički podrazumijevaju spolni čin sa žrtvama« (str. 178/I).

Kad kažem da je u pitanju književno ustrojstvo svijeta, onda mislim istaknuti upravo to što Theweleitova knjiga pokazuje i dokazuje, naime, da se književnost živi, da ona stvara život i da nije »dodatak« ili desert uz obrok. Malo je studija s književnoistraživačkim pretenzijama koje svjedoče ovoj misli u mjeri u kojoj to uspijeva Theweleitova knjiga.

Klaus Theweleit analizira književne tekstove u okvirima tzv. nove povijesti (La nouvelle histoire) ili povijesne antropologije, a to znači da ga zanima ne samo književnost pisana velikim početnim slovom, naime ono što je donedavna priznavano kao književnost, nego sve što je književno; pridaje punu pažnju svim manifestacijama književnog predočavanja i tumačenja individualnog i društvenog života, rubnim književnim oblicima i tekstovima koji nisu smatrani književnim, to su: pisma, dnevnici, biografije, parodije, leci, plakati, reklame, novinski oglasi, stripovi, radničke pjes-

me. Likovni i književno-likovni pokazni i dokazni materijal autor donosi iz filmova, filmskih reklama, razglednica, omota na romanima, iz medicinskih knjiga, karikatura, skica za balet, bakroreza, crteža, skulptura i fotografija.

Velik je broj interpretiranih tekstova iz romana, pisama i biografija između dva rata u Njemačkoj s podacima o tiraži knjiga i broju izdanja kao mjerilu njihova uspjeha kod publike. Takva istraživanja moguća su i zato što su autoru stajala na raspolaganju i odgovarajuća pomoćna istraživanja kao što je na primjer Richardova tablica njemačkih bestsellera od 1915. do 1940. godine.

Theweleit prati duhovne i književne tendencije odnosa i doživljavanja razlika u društvenom statusu spolova u 19. stoljeću, za njega je podjednako književna pojava i pjesma i pismo, djelovanje književnosti i potreba za književnošću bila je, naime, uvijek šira i dublja od književnoteorijskog priznavanja djelatne prisutnosti književnih tekstova. U sferi ljubavnih priča ukazuje se u Theweleitovoj lucidnoj interpretaciji odvijanje klasnog sukoba između ranog građanstva i plemstva: »... bodežom i bočicom otrova brinu se Lessing i Schiller da se tijela građanskih djevojaka ne konzumiraju. (...) Umjesto da se plemstvo ponizi, uzvisuje se građanska žena...« (str. 122/II).

U kontekstu zanimanja za sve oblike književnosti, i pisane i usmene, zanimljiv je Theweleitov primjer i komentari uz narodnu pjesmu iz sredine 17. stoljeća koja je postala uobičajena svatovska pjesma u istočnoj Pruskoj, a raširila se zatim po čitavoj Njemačkoj (vidi str. 217/II i str. 103/II). Zanimljivo je da je herderovsko poimanje narodne poezije latentno prisutno i u Theweleitovu shvaćanju narodne pjesme, naime, pojava da pjesma ponekad dolazi »odozgo« i širi se prema »dolje« pobuđuje Theweleita da tu činjenicu prihvati gotovo kao klasnu podvalu (bilješka na str. 103/II).

Karakteristično je za duhovnu dinamičnost Theweleitova istraživanja, i time bih završila ovaj osvrt, da i u svakodnevnom životu uočava djelatno i važeće književno ustrojstvo svijeta i ljudskih odnosa. U književnim tekstovima, naime, i oči su element u funkciji raspoznavanja rascijepljenog ženskog svijeta na čistu i opasnu polovicu, pa ovu istu funkciju Theweleit očitava i u svakodnevnim životnim odnosima:

»Kad se htio uvjeriti da ne lažem, otac bi tražio da mu pogledam u oči. Kad bih ne skrenuvši pogled, ponovio ono što sam rekao, vjerovao bi mi. Tako me naučio da lažem, dok mi je gledao u oči. To je dobro funkcioniralo. Kad već nije vjerovao u ono što je čuo, vjerovao je u ono što je vidio« (str. 128/III).

Divna Zečević

Marsel Mos, Sociologija i antropologija. Prevela sa francuskog Ana Moralić, Prosveta, Beograd 1982, I, 395 str.; II 362 str.

Marcel Mauss (1872—1950) bio je najbliži suradnik E. Durkheima i vodeća ličnost francuske sociologije i antropologije poslije Durkheimove smrti. Radove je objavljivao u časopisu **Anée Sociologique** koji je uređivao sa suradnicima (i koji još uvijek izlazi). Značajnije njegove studije su **O prirodi i funkciji žrtve** (1899), **O elementarnim oblicima klasifikacije** (1903), **Skica za opću teoriju magije** (1904), **Ogled o sezonskim varijacijama u eskimskim društvima** (1906), te **Ogled o daru** (1925) koji suvremena antropologija ocjenjuje kao remek-djelo, značajno za teoriju kulture kao simboličkog sistema.

Nedavno objavljeni prijevod Maussovih radova obuhvaća eseje u kojima se bavi vjerovanjima i kolektivnom psihologijom arhaičnih društava. Zajedničko je tim radovima traganje za sociološkom teori-